

Archiv březnického musea v letech 1936—1949

Jak bylo s archivy v mnohých městech zacházeno, je všeobecně známo. V tomto směru nečinila ani Březnice výjimky. Nepochopení a nezájem o staré písemnosti se bohužel projevil také u nás ve zničení velké části písemných památek, takže trosky, které se z tohoto, kdysi bohatého, materiálu zachovaly, jsou jen z omkem kulturního bohatství, nerozumem po řadu let soustavně ničeným.

Z této smutné skutečnosti logicky vyplynula nutnost plně shromažďovat všechny listinný materiál, který by mohl, alespoň v některých úsecích, nahraditi to, co bylo dříve tak lehkomyšlně zničeno.

Snažil jsem se proto od roku 1935 v rámci městského musea vybudovat archiv a v něm soustředit a zajistit dosud roztroušený a zkáze uniklý materiál.

Když jsem v uvedeném roce převzal správu březnického musea, byly ve sbírkách archiváře zastoupeny poměrně chudě. Byl tu především

soubor listin, týkající se města Březnice, které dr. August Sedláček vytřídil při rovnání zámeckého archivu a které zásluhou řed. Josefa Nevrlý byly darovány museu. Zahrnují v sobě převážně léta 1750—1830 a týkají se svobod města, obnovování konšelského úřadu, přijímání obecních úředníků, městských počtů, pivovaru a j. Dále byly v museu uloženy písemnosti z pozůstalosti ředitele Jana Závada, ředitele Josefa Nevrlý, rodinné písemné památky rodu Gotthardů, fascikl tisků a listin z období první světové války a vzorně uspořádaný listinný materiál březnické výstavy z roku 1928, darovaný řed. Fr. Konečným.

Na tento archiv pořídil jsem novou, velkou skříň, zařízenou tak, aby v regálech její spodní části mohly být umístěny listiny a hořejší, zasklený nástavec určen pro studijní knihovnu. A nyní, když bylo uložení archivní zajištěno, počala teprve usilovná sběratelská činnost, mající za úkol zachrániti pro museum další listinný materiál. Sám jsem již před tím měl pěknou sbírku březnických příležitostných tisků, plakátů, oznámení a pod. a soubory listin, týkající se některých místních spolků (Spolek divadelních ochotníků, Pěvecký spolek „Lev“) a také hodně zajímavého materiálu a památek na březnické cechy. Nové objevy a soustavné pátrání po zapomenutých a namnoze zkáze vystavených archivářích stále obohacovalo musejní archiv, takže dosavadní velká skříň již byla listinami přeplněna. Zvláštní štěstí jsem měl při své práci hned následujícího roku 1937, kdy se rázem archivní materiál v našem museu více než zdvojnásobil, a to ještě písemnostmi pro Březnici mimořádné ceny. O tom však nechť vypráví líčení Ing. dr. Josefa Stockého, otištěné v „Březnických vzpomínkách“.

„Na nedostatek starých zápisů v městském archivu březnickém si stěžoval i spisovatel Richard Hofmeister, když se podle příkladu Rožmýtských obrázků, které sepsal svému rodnému městu, odhodlal napsati také Březnické obrázky. Byl nucen více čerpati z archivů měst jiných než z kusých zápisů a památek místních, chtěl-li Březničanům popsati, jak se asi v jejich městě žilo.

Jak jsem se tedy zaradoval, když se mi podařilo objevit část starých březnických městských zápisů a knih! Stalo se to tak: Dům č. 10 v Březnici na náměstí náležel paní Boženě Koubové, která pocházela ze staré březnické rodiny Hůlů. Jeden z nich, Jan Hůla, byl koncem XVIII. a na počátku XIX. století městským úředníkem v Březnici. Nejdříve jest uváděn jako kontribuční, později jako úřední aktuár a p. Když roku 1937 paní Božena Koubová zemřela, její březnický dům, který po dlouhá léta byl téměř nepřístupen, neboť majitelka bydlila většinou v Praze a s březnickými občany se stýkala jen zřídka, osiřel nadobro. O koupi jednala městská spořitelna, již se hodil k rozšíření kanceláří, avšak dědicové ještě před prodejem domu odprodávali staré zařízení a zejména také starý papír a knihy, jakých bylo na půdě spousta. Dohazovač, který po okolí nakupuje starý papír pro Steinovu dílnu na výrobu papírové lepenky v Mirovicích, dal odvésti plný vůz knih (as 900 kg) s půdy domu č. 10. Tak skoro před našima očima zmizela „hromada starých papírů“, o níž jsme jen tušili, že snad v ní mohlo býti pro Březnici leccos zajímavého a cenného. Dověděl se o tom nejdříve Ludvík Fürst, tajemník Národohospodářského sboru jihočeského, březnický rodák a jeden z několika málo nadšených březnických kulturních pracovníků. Bylo však souzeno, abychom brzo zvěděli všecku smutnou pravdu.

Když městská spořitelna dům koupila, dobrovolný, ale pečlivý a starostlivý kustod březnického musea Fürst si opatřil dovolení ředitele spořitelny Františka Konečného, rovněž velkého příznivce musea a všech kulturních i hospodářských podniků v Březnici, a dal všechny staré věci, knihy a papíry z půdy odnésti do musea. Tak zachránil mnohé, co po

úpravě a vhodném uspořádání obohatí březnické museální sbírky. Byl jsem se podívat na tyto věci brzo potom, když byly přineseny do muzejních místností. Uprostřed byl navršen na hromadě starý papír a knihy, zřejmě zbytek, který se již na vůz pro mirovickou papírnu nevešel; byl zapadlý v koutě půdy a jeho obsah ušel dohazovačově pozornosti.

Papír a knihy byly zaprášeny a pokryty pavučinami. Objevovaly se mezi rozličnými dopisy a listinami cípy map z nějakého atlasu a také několik hřbetů velkých knih. Ze zvědavosti jsem otevřel jednu z nich a viděl jsem, že je to soubor nějakých „pořádností“, srovnaných podle čísel domů. Podíval jsem se tedy hned na číslo 12., svůj rodný dům, a hle, četl jsem nadpis „Pořádnost s Viktorem Stockým“. To byl můj pradědeček. Můj zájem vzrůstal, neboť zápisů o své rodině mám velmi poskrovnu.

Vypůjčil jsem si knihu domů a podrobně ji prohlédl. Zjistil jsem, že to je berní kniha o zápisech daňových povinností i platů z roku 1804, vedená městským úředníkem Josefem Hůlou. Tedy kniha z městského březnického archivu. Můj zájem se ihned změnil, neboť nález byl významnější, než jsem si byl myslil. Prohlédl jsem proto knihy podrobněji. Bylo tam celkem 16 velkých knih v tuhých lepenkových deskách, vesměs s ručním papírem (s rozličnými vodoznaky), obsahujících městské zápisy berní, účetní a pokladní, vyúčtování s březnickými řemeslníky za práce pro město a pod. Byla tedy objevena část městského archivu, kterou měl v svém domě uschovánu městský úředník Josef Hůla.“

Tolik Ing. dr. Josef Stocký o zachráněné důležitých archívalií, které byly jinak určeny k úplné zkáze.

Tímto cenným listinným (i knižním) materiálem, který vedle městských písemností obsahoval i mnoho zajímavých památek starých březnických rodin Hůlovské a Ferschmanovské, byl musejní archiv značně obohacen. Pro získání materiálu jsem pořídil novou skříň, která se stále plnila nově získávanými přírůstky. Tuto moji sběrate!skou činnost zvláště podporovali řed. Jan K o u t, řed. František K o n e č n ý, dirigent Jaroslav Z á k a insp. Jaroslav S r p, kteří se zasloužili o to, že byl nejméně jeden cenný dokument zachráněn před zničením.

V roce 1940 byly musejní sbírky, a s nimi i archiv, vystěhovány z dosavadních místností v radnici a uskladněny v místnostech u soudu. Při stěhování byla potřeba velkou skříň pro archiv a příruční knihovnu, která se do nových, přeplněných místností již nevešla a proto zůstala na původním místě pro potřebu městské knihovny a archívalie nouzově srovnány do musejních vitrín.

Věděl jsem, že toto provisorium nesmí trvat dlouho, aby materiál neutrpěl, proto jsem dal pro archiv zřídit velký regál a objednal krabice ze silné lepenky, aby byly archívalie chráněny od prachu a různých jiných škodlivých vlivů a celý archiv jsem nově uložil. Současně jsem se snažil materiál také roztřídit, brzy jsem však poznal, že při svých občasných zájezdech do Březnice by tato práce trvala příliš dlouho. Proto jsem získal souhlas Zemského archívu v Praze, který do Březnice poslal svého úředníka dr. Karla Šmrhu, který nově sebrané archívalie roztřídil a stručně popsal.

Nedostatek surovin, který se v posledních letech druhé světové války čím dále tím jasněji projevoval, nutil k zvýšenému úsilí o co největší sběr různého starého materiálu, v první řadě papíru. Při této akci našly se našemu museu jedinečná příležitost zmnohásobit fascikly listin a obohatit sbírky novým, cenným materiálem. Bohužel tato příležitost, která se již nikdy nevrátí, byla využita jen potud, pokud jsem stačil akci při svých zájezdech do Březnice zvládnout sám. Všechny mé dopisy, kterými jsem upozorňoval na nutnost organizovaných, pra-

videlných prohlídek sebraného materiálu a v kterých jsem zdůrazňoval nenahraditelné ztráty, které mohou vzniknout, když tato péče bude zanedbána, zůstaly bez jakékoliv odezvy.

Zmizela tak ve starém papíru celá odborná knihovna MUDr. Bohumila Drnka s četnými knihami MUDr. Hanuše Jurenky (dvě z nich jsem zachránil), zničen byl díl archivu blatenského panství, který sem byl přivezen z kteréśi púdy jednoho dvora (rovněž jsem zachránil dvě knihy), beze stopy se ztratila vzácná, prý pergamenová kniha velké tloušťky s jasně malovanými rozměrnými iniciálami, na niž jsem byl, bohužel pozdě, upozorněn a kterou jsem bezvýsledně celý den hledal v kupách papíru v Hořkovic stodole.

Mnoho bylo zničeno, ale také mnoho jsem zachránil. Každá moje návštěva shromaždiště starého papíru něčím obohatila březnické museum. Dnes se zmiňuji jen o krásně psaných písních březnických literátů z poloviny XVII. stol., připomínajících vzácné písařské umění místního kantora Ignáce Claudiusa, a dále o Graduále (1625) a Žaltáři (1616), jež věnoval Přibík Jeníšek z Újezda březnickým jezuitům, jak o tom svědčí iniciálový nápis na zachovaných kožených deskách těchto knih a jak možno vidět ve vitrině církevního oddělení březnického musea. Přípravuji podrobný soupis všech tisků a listin, získaných tímto způsobem, z něhož bude jasně vidět, co vzácného materiálu bylo z neznalosti v těchto dobách kvapného čištění púd vyhozeno na smetiště.

V porevoluční době, když byl březnický zámek získán pro potřeby místní kultury, bylo opět mou první starostí, zajistiti v této památné budově důstojné umístění archivu. K tomu účelu jsem dal upravití v přízemí zámku tři klenuté, naprosto suché místnosti, patřící k jádru někdejšího středověkého hradu. Jejich úprava, zavedení elektrického světla, vybělení a pořízení rozměrných regálů vyžádalo si značného nákladu a bylo uhrazeno MNV v Březnici, který tím pro potřeby archivu projevil mimořádné pochopení.

První z místností je určena jako sběrna dosud neroztříděného, stále přiléhajícího materiálu; druhá místnost je zcela, až po strop, zaplněna bývalými archivy panství, srovnanými dr. A. Sedláčkem, do té doby nedostatečně umístěnými v jedné ze zámeckých bašt, a třetí upravena jako kancelář a letní studovna. V ni také, ve starých, původních archivních skříních, je umístěn bohatý soubor archiválií městského musea, který se od roku 1936, kdy jsem tento převzal do správy, nejméně ztrojnásobil. Jeho největší vzácností je nejstarší městská kniha březnická z roku 1454, která se od nás zatoulala až do Rokycan, odkud byla šťastnou koupí získána zpět.

Do bezpečném uložení a zajištění archivu považuji za přední úkol dále zachraňovat zkáze odsouzené písemnosti a soustředit do archivu také některé spolkové písemnosti, které jsou důležitými a namnoze přezíranými články v životě každého města. Abych vzbudil větší zájem o tento úsek kulturní práce, pomýšlím na to, uspořádat z archivního materiálu výstavku a na ni naši veřejností po prvé ukázat, co vzácného, anebo zajímavého v našem archivu opatrujeme a současně co vše bylo zachráněno před zkázou a zničením. Touto akcí sleduji výhradně účel propagační: ukázat na důležitost listinného materiálu a vzbudit živější zájem o jeho záchranu.

Vnitřní práce archivu bude se hlavně obíratí dalším tříděním materiálu, aby bylo možno v budoucnu plánovitě sloučiti jednotlivé skupiny a jednotlivé fondy podle moderních zásad archivní praxe v jediný, badatelům přístupný celek.

Skutečnost, že jsem při dosavadní práci neměl spolupracovníků, také vysvětluje, proč jsem neuskutečnil vše, co jsem měl v programu, k čemuž nutno ještě poznamenat, že nemalou překážkou bylo také dvojí stěhování archivu. V poslední době se o městský archiv počíná zajímatí odb. učitel Josef Štěrba, který také v létě absolvoval v Plzni archivní kurs. Doufám, že až uspořádá, vytřídí a zkatologisuje městské písemnosti v radnici, pomůže i při pracích v archivu musejním.

Při své dosavadní práci opíral jsem se o vzácné rady krajana dr. Miloslava Volfa, rady archivu země České v Praze, kterému patří upřímný dík i za finanční podporu, kterou pro náš archiv zajistil.

Plné uznání zaslouží dále předseda MNV v Březnici Josef Mora, který při nejedné příležitosti projevil zájem o musejní archiv, vyjádřený prakticky uhrazením všech potřeb, které při počátečním budování archivu nebyly malé.

V budoucnu chci rozšířit a prohloubit navázanou spolupráci s archivem města Příbramě, přesněji řečeno s jeho správcem, archivářem a odb. spisovatelem Jindřichem Václavem Bezděčkou, který jako březnický rodák jistě podepře naši práci nejednou užitečnou radou.

Musejní archiv bude jistě v budoucnu dobře plnit svoje poslání a bude také, mimo vlastních fondů, spolehlivě opatrovat i při něm uložený archiv někdejšího březnického panství.

Ludvík Fürst.